

DOSPJELOST I/ILI ZAKAŠNJENJE OBVEZE NAKNADE MATERIJALNE ŠTETE (OBIČNE ŠTETE) PO OSNOVI OSIGURANJA OD AUTOODGOVORNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak: *Pitanje početka tijeka zakonskih zatezних kamata na obvezu naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti je veoma bitno pravno pitanje, koje sudovi u Bosni i Hercegovini prema mišljenju autora trenutačno rješavaju na pogrešan način. Prema pretežnom stavu sudova u BiH zakonske zatezne kamate na obvezu naknade materijalne štete, počinju teći od dana nastanka materijalne štete, bez obzira je li tužbeni zahtjev zasnovan po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti ili ne. Osnova za ovakav stav sudova je odredba člana 186. Zakona o obligacijskim odnosima Republike Srpske/Federacije BiH koji propisuje trenutak dospelosti obveze naknade štete. S obzirom na navedeno, autor ovoga rada ne može se osloboditi utiska da sudovi u BiH, površnim i nepotpunim tumačenjem odredbi materijalnoga prava u svojim odlukama proizvoljno određuju zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete, miješajući pravne termine dospjeća i zakašnjenja obveze naknade materijalne štete. Naime, riječ je o dva različita pravna instituta, koja su usko povezana i od čijeg pravilnog definiranja i utvrđivanja zavisi pravilno određivanje trenutka od kojega se počinju računati zakonske zatezne kamate na utvrdenu obvezu naknade materijalne štete.*

Ključne riječi: *naknada materijalne štete, dospjeće, zakašnjenje, zakonska zatezna kamata, osiguranje od automobilske odgovornosti, odštetni zahtjev*

* ma Neven Lepir; advokatsko društvo „Martinović & Partneri“ d.o.o. Mostar; neven.lepir@martinovic-partneri.ba

1. Uvod

Prouzrokovanje štete predstavlja izvor obligacije koji na strani jednoga lica - koje je pretrpjelo štetu¹ stvara pravo da zahtjeva naknadu te štete od drugoga lica, koje je svojom radnjom ili propuštanjem tu štetu prouzrokovalo² ili od lica koje nije prouzrokovalo tu štetu, ali je za drugo lice odgovorno po nekoj pravnoj osnovi.³ Općenito sva glavna pitanja naknade štete regulirana su odredbama ZOO Republike Srpske⁴/ Federacije BiH⁵ i to odredbama članova od 154. do člana 209.⁶ Prema odredbama entitetskih ZOO razlikujemo dva oblika materijalne štete: običnu štetu i izgublenu dobit. Obična šteta definirana je kao umanjeње nečije imovine, dok izgubljena dobit predstavlja sprječavanje povećanja imovine koje se po redovnom tijeku stvari ili pod posebnim okolnostima moglo očekivati.⁷ U ovom radu baviti ćemo se isključivo pitanjem obične materijalne štete koja može biti novčana i nenovčana.

1.1. Novčana i nenovčana materijalna šteta

Pitanje razlikovanja novčane i nenovčane materijalne štete bitno je zbog toga što zakonske zatezne kamate mogu početi samo na ime novčanih obveza, kako je to određeno samom prirodom zakonskih zateznih kamata, tako i odredbom člana 277. ZOO RS/FBiH.⁸ Novčana materijalna šteta je ona (kako i sam naziv kaže) koja je novčano utvrđena, tj. čije su postojanje i visina izraženi i određeni u novčanom iznosu. Na primjer to bi bila šteta koja je manifestirana u gubitku novca na ime popravke vozila ili kupovine novoga vozila, tj. cijena dovođenja materijalne situacije oštećenika u njezino prvobitno stanje. To će biti slučaj kada vlasnik vozila koji je pretrpio štetu na vozilu, plati cijenu za njegov popravak u određenom novčanom iznosu, prema izdanom računu subjekta koji je izvršio popravak automobila. Isti je slučaj i kada sud svojom odlukom obveže štetnika ili odgovorno lice da oštećenom isplati određeni novčani iznos na ime naknade materijalne štete. Novčana materijalna šteta je izvjesna. U situaciji kada oštećeni nakon nastanka štete, a prije presude, otkloni sam štetu (nabavkom nove ili popravkom postojeće stvari) i time stvori izvjestan

¹ U daljem tekstu: oštećeni, oštećeno lice ili oštećeni.

² U daljem tekstu: štetnik.

³ U daljem tekstu: odgovorno lice.

⁴ *Službeni list SFRJ*, br. 29/78., 39/85., 45/89. - odluka USJ i 57/89 i *Službeni glasnik RS*, br. 17/93., 3/96., 37/01. - dr. zakon, 39/03. i 74/04., u daljem tekstu: ZOO RS.

⁵ *Službeni list SFRJ*, br. 29/78., 39/85., 45/89. - odluka USJ i 57/89; *Službeni list RBiH*, br. 2/92., 13/93. i 13/94. i *Službene novine FBiH*, br. 29/03. i 42/11., u daljem tekstu: ZOO FBiH.

⁶ BEVANDA, M., *Odštetno pravo Objektivna deliktna odgovornost za štetu*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2020., str. 14.

⁷ Vidi odredbe člana 155. i 189. stav 3 ZOO-a.

⁸ „Dužnik koji zadocni sa ispunjenjem novčane obaveze, duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj saveznom zakonom.“

novčani izdatak, nastupa transformacija nenovčane materijalne štete.⁹ S druge strane, materijalna šteta je nenovčana sve dok se ne transformira u novčanu, bilo plaćanjem novca radi uspostavljanja prijašnjeg stanja od strane oštećenog ili donošenjem sudske odluke kojom je utvrđeno postojanje i visina obveze naknade materijalne štete. Prema mišljenju autora ovoga rada, postoje još dva slučaja kada nenovčana materijalna šteta prelazi u novčanu. Prvi je kada oštećeni i štetnik/odgovorno lice zaključe sporazum, u kojem je štetnik/odgovorno lice obavezan da na ime naknade materijalne štete isplati određeni novčani iznos. Drugi slučaj se odnosi isključivo na osiguranje od automobilske odgovornosti, te po mišljenju autora ovoga rada do transformacije nenovčane u novčanu materijalnu štetu dolazi istekom roka za donošenje odluke po podnesenom odštetnom zahtjevu i to samo u krajnjem slučaju, ako osiguravač po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti (koji je osiguravajuće društvo), prethodno ne zaključi gore navedeni sporazum ili isplati određeni iznos štete oštećenom licu. Svoj stav autor ovoga rada temelji na činjenici da svako osiguravajuće društvo ima stručnu službu za procjenu visine materijalne štete (registrirani i ovlašteni procjenitelji ili vještaci), koja je posljedica uporabe motornih vozila, ali o tome će biti više riječi u nastavku ovoga rada.¹⁰

2. Dospjelost obveze naknade materijalne štete

Dospjelost se definira kao trenutak od kojeg je povjerilac ovlašten da traži ispunjenje određene obveze, tj. činidbe od dužnika. Kod prouzrokovanja štete, to je trenutak kada oštećenik stječe pravo da zahtjeva naknadu štete koju je pretrpio od štetnika ili za njega odgovornog lica. Pitanje dospelosti obveze na naknadu štete jest pitanje o vremenu nastanka i postojanja obveznog odnosa po kojem na strani za štetu odgovorne osobe nastaje dužnost da oštećeniku naknadi uzrokovanu štetu, a na strani oštećenika subjektivno pravo potraživanja naknade, njegov odštetni zahtjev.¹¹ Dospijeće obveze naknade materijalne štete u Bosni i Hercegovini¹² regulirano je odredbom čl. 186. ZOO RS/FBiH,¹³ po kojem nastanak i dospijeće obveze naknade materijalne štete nastupaju istovremeno. Autor ovoga teksta suglasan je sa stavom određenih autora da bi dospijeće obveze naknade štete u nekom daljem razdoblju (u trenutku donošenja pravosnažne odluke kojom je utvrđeno postojanje i visina

⁹ Vidi: LATIFOVIĆ, F., „Dospjelost zatezne kamate na naknadu nenovčane štete u bosanskohercegovačkom pravu“, str. 60. Dostupan na internet stranici: <https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Analibr20god10/3.pdf> (15. 6. 2024.).

¹⁰ O tome opširnije u poglavlju 5.4.1.

¹¹ BUKLJAŠ, I., VIZNER, B., Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Zagreb, 1978., str. 832.

¹² U daljem tekstu: BiH.

¹³ „Obaveza naknade štete smatra se dospjelom od trenutka nastanka štete.“

obveze na naknadu štete) dovelo do štetnih posljedica za oštećene.¹⁴ Takvim postupanjem išlo bi se na štetu već oštećenih lica, a u korist štetnika ili odgovornih lica, što je neprihvatljivo. Zakonodavac je donio ovakvo rješenje radi što potpunije zaštite oštećenih lica, tako da oni odmah u trenutku nastanka štete stječu pravo na naknadu štete, ali to im ne daje pravo da od toga trenutka traže i zakonske zatezne kamate. Oštećeni ima pravo slobodno raspolagati sa svojim odštetnim zahtjevom. Njegova je slobodna volja hoće li se obratiti štetniku/odgovornom licu odmah ili će čekati određeno vrijeme, na primjer da njegova šteta postane izvjesna. Osim toga oštećeni ima slobodu odlučiti da uopće ne traži naknadu štete. Drugim riječima, oštećeni je taj koji odlučuje hoće li i kada će upoznati štetnika/odgovorno lice o postojanju i visini štete koju je pretrpio, u vidu odštetnoga zahtjeva. Prema osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti, oštećeni ima pravo izbora hoće li tražiti naknadu štete od korisnika vozila kojim mu je prouzrokovana šteta ili od osiguravajućeg društva gdje je osigurano to vozilo. Osim toga, ako se odluči da traži štetu od osiguravača, on ima pravo izbora hoće li tražiti naknadu štete podnošenjem odštetnoga zahtjeva društvu, ili podnošenjem izravne tužbe sudu.¹⁵ Odredbom člana 186. ZOO ostvarena je zaštita oštećenoga lica od gubitka prava na potraživanje naknade štete, a čija realizacija zavisi isključivo od njegova daljeg angažmana.

Dospjelost obveze nije osnova za dosuđivanje zakonskih zateznih kamata, pa nije jasno na osnovu čega je formiran stav sudova u BiH da dosuđuju zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete pozivanjem na odredbu člana 186. ZOO?¹⁶ U ZOO-u, kao ni drugim propisima u BiH, kojima je regulirano pitanje zakonskih zateznih kamata, nema odredbe koja početak tijeka zakonskih zateznih kamata vezuje za dospijeće bilo koje obveze. Praksa sudova po ovom pitanju je apsolutno neutemeljena, jer je prema relevantnim odredbama ZOO-a jasno propisano da je osnova za potraživanje zakonskih zateznih kamata - zakašnjenje ispunjenja novčane obveze, a ne njezino dospijeće!

3. Zakašnjenje obveze naknade materijalne štete

Pod zakašnjenje općenito smatra se zakašnjenje dužnika u izvršenju dospjele obveze iz obligacije, kao i odbijanje povjerioca da primi izvršenje uredno ponuđene obveze

¹⁴ BUKLJAŠ, I., VIZNER, B., *op. cit.*, str. 834: „Da je zakon opravdano zauzeo ovakvo stanovište, na to posebno ukazuje činjenica da bi zauzimanjem onog drugog stanovišta, po kojem obveza na naknadu štete dospijeva tek u vrijeme donošenja pravomoćne sudske odluke o građanskopravnoj odgovornosti i visini nastale štete, onemogućilo prelaženje ove obveze na nasljednike za štetu odgovorne osobe, u slučaju da ona umre prije podnošenja odštetne tužbe, odnosno, prije već pokrenute, a nedovršene parnice, jer tada ova još nepostojeća obveza ne bi mogla biti predmet dotične ostavine.“

¹⁵ O tome opširnije u poglavlju 5.4.

¹⁶ Vidi odluke Ustavnoga suda BiH br. AP 657/11. od 12. 2. 2014., te AP 2555/18. od 13. 11. 2019. Dostupne na internet stranici: www.ustavnisud.ba (6. 6. 2024.).

od strane dužnika.¹⁷ Stoga zakašnjenje može biti na strani povjerioca (*mora creditoris*) i na strani dužnika (dužničko zakašnjenje - *mora debitoris*). Imajući u vidu temu ova- ga rada autor će se u nastavku baviti samo analizom dužničkoga zakašnjenja kako općenito, tako i u odnosu na obvezu naknade materijalne štete prema općim pravi- lima obligacijskoga prava i prema osnovi propisa kojim je regulirano osiguranje od automobilske odgovornosti. „Uopšteno pod zakašnjenjem, odvlačkom ili docnjom (mora), razumjeva se - povreda postojeće obaveze kroz zakašnjenje ispunjenja do- spjele obaveze u određenom roku.“¹⁸ Iz priloženog vidimo da je dospelost obveze samo jedan od preduvjeta za zakašnjenje. U teoriji **postoje dva mišljenja po pitanju odnosa dužnikove krivice za neispunjenje obveze i nastanka zakašnjenja.** „Prema subjektivnoj teoriji ako dužnik kasni u ispunjenju svoje obveze bez svoje krivice, ne radi se o docnji i ne može trpjeti nepovoljne posljedice, što je bilo rješenje prihvaćeno prije donošenja ZOO, s izuzetkom novčanih obveza za koje je bio dužan plaćati za- teznu kamatu, a ako je postojala krivica, plaćala se naknada štete koja je premašivala iznos zatezne kamate. Prema objektivnoj teoriji dužnik pada u docnju čim ne ispuni obvezu u roku određenom za ispunjenje, bez obzira na krivicu.“¹⁹ „U pozitivno- pravnom sistemu BiH je prihvaćeno načelo objektivne docnje, što znači da **dužnik dolazi u docnju čim ne ispuni svoju obvezu u roku određenom za ispunjenje**, a ako taj rok nije određen, dužnik dolazi u docnju kad ga poverilac pozove da ispuni obvezu ili pokrene postupak koji za cilj ima ispunjenje te obaveze. U BiH docnja je definisana odredbama člana 324. ZOO RS/FBiH.“²⁰ Analizom odredbi 324. ZOO-a neki autori ističu sljedeće: „Da bi došlo do u ovdašnjem razmatranju zakašnjenja dužnika potrebno je da se ispune sljedeće pretpostavke: a) da konkretno postoji do- spjelo i utuživo potraživanje... b) da je dužnik prethodno pozvan od vjerovnika da ispuni svoju obvezu, da je od vjerovnika primio opomenu (tzv. interpelatio) pri čemu je potrebno razlikovati: aa) ako rok za ispunjenje nije unaprijed određen - tada dužnik dolazi u zakašnjenje tek kada ga vjerovnik pozove, opomene da ispuni svoju obvezu, koja opomena može biti učinjena usmeno ili pismeno, izvansudskom opo- menom ili započinjanjem nekog postupka čija je svrha da se postigne i ispunjenje obaveze“, te „bb) slučajevi kad dužnik dolazi u zakašnjenje ipso iure bez prethodne vjerovnikove opomene, (tada postoji tzv. mora ex re), kao: kada je rok ispunjenja

¹⁷ BLAGOJEVIĆ, B., KRULJ, V., Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Novi Sad, 1983., str. 1069.

¹⁸ BUKLJAŠ, I., VIZNER, B., *op. cit.*, str. 832.

¹⁹ JEVTIĆ N., Računanje zatezne kamate na dosuđeni iznos materijalne štete - časopis Pravni Portal. Dostupno na internet stranici: <https://www.pravniportal.com/racunanje-zatezne-kamate-na-dosudeni-iznos-materijalne-stete/> (15. 6. 2024.).

²⁰ Član 324. ZOO: (1) Dužnik dolazi u docnju kad ne ispuni obvezu u roku određenom za ispunjenje. (2) Ako rok za ispunjenje nije određen, dužnik dolazi u docnju kad ga poverilac pozove da ispuni obvezu, usmeno ili pismeno, vansudskom opomenom ili započinjanjem nekog postupka čija je svrha da se postigne ispunjenje obaveze.

obveze unaprijed tačno određen, a dužnik u tom roku nije ispunio svoju obvezu, kad vrijedi staro pravilo *Dies interpellat pro homine* tj. sam rok opominje umjesto čovjeka“. ²¹ Vodeći se navedenim, postavlja se pitanje gdje nam se ovdje uklapa obveza naknade materijalne štete? Je li odredbama ZOO-a određen rok za ispunjenje naknade materijalne štete?

Autor ovoga rada smatra da prema odredbama ZOO-a rok za isplatu naknade materijalne štete nije određen. Prema stavu nekih autora rok za ispunjenje naknade štete poklapa se s rokom dospelosti, ²² pa se u tim slučajevima primjenjuje pravilo da sam rok opominje umjesto čovjeka, s čim se autor ovoga rada nikako ne može složiti. Ako se vodimo navedenim stavom, onda primjenom odredbe člana 186. ZOO-a, zapravo uopće nema nikakva roka/ prolaska vremena za ispunjenje obveze naknade materijalne štete, jer u trenutku nastanka šteta ona trenutačno dopijeva, pa se odmah u tom trenutku mora nadoknaditi, što često nije moguće iz razloga koji se tiču same štete, oštećenog i odgovornog lica. Koliko je zapravo objektivno moguće da se odmah u trenutku nastanka štete realizira njezina naknada? Rijetki su slučajevi kada je štetnik odmah po prouzrokoivanju štete, u mogućnosti da ju nadoknadi, osobito ako je riječ o štetnim događajima, gdje se posljedice manifestiraju kroz dulji period ili gdje je potrebno posebno stručno znanje radi utvrđivanja njezina opsega ili visine štete. Kako je moguće da štetnik ili odgovorno lice nadoknadi štetu trenutačno, kada u tom trenutku ni sam oštećeni nije siguran u čemu se ona tačno sastoji, odnosno koja je njezina visina? Kod naknade štete po osnovi automobilske odgovornosti, osiguravač za štetu sazna tek naknadno, kada im se oštećeni obrati sa zahtjevom, pa se postavlja pitanje kako je moguće da izvrši svoju obvezu, u onom trenutku kada nije imao saznanja za postojanje te obveze? Stoga, vidimo da u većini slučajeva nije moguće izvršiti obvezu naknade materijalne štete u istom trenutku kada onda nastane. Ovo pogotovo imajući u vidu da je u većini slučajeva nastupanje štete nepredvidljiva i neželjena stvar, kako za oštećenoga, tako i za štetnika ili drugo odgovorno lice. Stoga, rok dospjeća obveze naknade materijalne štete ne može biti isto kao i rok za njezino ispunjenje. Kao što je već navedeno, trenutak dospelosti daje pravo oštećenom licu tražiti naknadu štete od njezina nastanka, čime je ostvarena njegova zaštita, ali to ne znači da je dužnik te obveze u tom trenutku pao u zakašnjenje. Slobodna je volja oštećenika kada će i od koga tražiti naknadu štete. Nekada ne će biti u interesu oštećenoga da odmah traži naknadu, dok se ne utvrdi njezin točan iznos (npr. u slučaju postojanja skrivenih oštećenja na oštećenom vozilu itd.). Autor ovoga rada smatra da padanje u zakašnjenje dužnika obveze naknade materijalne štete zavisi prije svega od volje oštećenog povjerioca da mu se ta obveza ispuni, kao i od

²¹ BUKLJAŠ I., VIZNER B., *op. cit.*, str. 1207.

²² Vidi: LATIFOVIĆ, F., *op. cit.*, str. 60.

objektivne mogućnosti utvrđivanja visine štete i mogućnosti ispunjenja te obveze. Drugim riječima povjerilac svojim angažmanom u cilju naknade štete određuje kada će dužnik pasti u zakašnjenje. Ako oštećeni nema interesa da traži naknadu štete (na primjer ako je šteta sanirana bez troškova ili je minimalna), onda su u tom slučaju sva razmatrana pitanja bespredmetna, jer ako oštećeni ne potražuje naknadu materijalne štete, onda ju štetnik/odgovorno lice ne će biti dužan/dužno nadoknaditi, iako ona pravno egzistira, kao dospjela obveza. Imajući u vidu navedene objektivne razloge, možemo zaključiti da nije moguće da zakašnjenje na strani dužnika naknade materijalne štete nastupi u trenutku štetnog događaja. Ako sud smatra da dužnik obveze naknade materijalne štete pada u zakašnjenje *ipso iure*²³ istekom propisanog roka za ispunjenje, autor ovoga rada opet pita koji to rok opominje umjesto čovjeka? Gdje je u odredbama ZOO-a precizno propisan rok za ispunjenje obveze naknade materijalne štete po osnovi deliktne (izvanugovorne) odgovornosti? S obzirom na to da u odredbama ZOO-a ne postoji takva odredba koja precizno i jasno određuje rok za ispunjenje naknade materijalne štete, dolazimo do zaključka da dužnik obveze naknade materijalne štete (štetnik ili drugo odgovorno lice) pada u zakašnjenje, nakon što ga povjerilac (oštećeni) pozove, odnosno opomene da mu nadoknadi pretrpljenu štetu, da li opomenom ili započinjanjem nekog postupka čija je svrha da se postigne i ispunjenje obveze - podnošenjem odštetnog zahtjeva ili tužbe pred sudom (odredba člana 324. stav 2 ZOO). Autor ovoga rada je stava da zakašnjenje nastupa tek bezuspješnim protekom roka za dobrovoljno ispunjenje te obveze (paricijskoga roka). Što se tiče obveze naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti, autor ističe da u tom slučaju postoji zakonom određen rok koji počinje od podnošenja odštetnoga zahtjeva gdje vrijedi pravilo *dies interpellat pro homine*, jer je posebnim zakonom određen rok za postupanje po odštetnom zahtjevu, o čemu će u posebnom poglavlju biti više riječi.²⁴

4. Zakonske zatezne kamate

Vodeći se odredbama 277. i 324 ZOO RS/FBiH možemo zaključiti da zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete mogu biti dosuđene ako se kumulativno ispune sljedeći uvjeti:

- da je obveza naknade materijalne štete nastala,
- da je obveza naknade materijalne štete dospjela,
- da je obveza naknade materijalne štete postala novčana,
- da je dužnik obveze naknade materijalne štete pao u zakašnjenje s njezinim izvršenjem.

²³ U prilog čemu govori aktualna sudska praksa.

²⁴ Vidi više u poglavlju 5.2.

Kamata je riječ grčkog porijekla i najviše odgovara riječi „zarada“. Umjesto riječi kamata koja je najviše rasprostranjena, koristi se i latinski naziv „interes“ koja u prijevodu znači „naknada štete“.²⁵ Prema nekim autorima kamata je (interes; uzura; dobit; fajda) cijena odnosno naknada koja se plaća za korištenje tuđeg novca ili tuđih zamjenjivih stvari.²⁶ Istu funkciju općeg pojma kamate ističu drugi autori: „Općenito se pod kamatama razumijeva - naknada za korištenje tuđe glavnice, koja se u većini slučajeva sastoji u određenom iznosu novca (kad postoji novčana obaveza), ali se može odnositi i na neke druge zamjenjive stvari, kao što je žito, šećer, ulje, vino i dr. (kad postoji nenovčana obaveza)... Za kamatu je bitno da se mora sastojati u onim stvarima iz kojih se sastoji tuđa glavnica...“²⁷ Obveza plaćanja kamate nastaje na osnovi ugovora ili na osnovi zakona, pa otuda i osnovna podjela kamata na ugovorne kamate (*usurae conventionales*) i zakonske kamate (*usurae legales*).²⁸ Posebnu vrstu zakonske kamate predstavljaju zatezne (moratorne) kamate čiji pojam se neposredno veže za pravila obligacijskog prava koja reguliraju zakašnjenje u ispunjenju novčane obveze odnosno zakašnjenje (lat. *mora*).²⁹ Prema ostalim autorima: „Zatezna kamata ima preventivni (motivirajući) i kazneni karakter po dužnika, i karakter naknade štete.“³⁰ Dok drugi autori ističu sljedeće: „...današnja kamata više nema funkciju stjecanja koristi putem kapitala, već joj se funkcija ogleđa u nastojanju naknade one vrijednosti koja je zbog postojeće monetarne nestabilnosti izgubljena kroz dužnikovo zakašnjenje sa ispunjenjem dugovane novčane obaveze“.³¹ Drugim riječima zakonska zatezna kamata danas ima funkciju ublažavanja posljedica gubitka vrijednosti novca (inflacije), odnosno svojevrsnu funkciju naknade štete koja nastaje gubitkom vrijednosti novca prolaskom određenog perioda. Autor ovoga rada smatra da zakonska zatezna kamata kao akcesorno sporedno potraživanje, čija pravna egzistencija zavisi od glavnog potraživanja - naknade materijalne štete, treba imati istu prirodu i svrhu kao i glavno potraživanje. Imajući u vidu svrhu naknade štete, zakonska zatezna kamata na obvezu naknade štete ne može imati karakter civilnih plodova ili zarade (interesa i dr.), zato što je to suprotno svrsi naknade materijalne štete, čija se bit ogleđa u vraćanju materijalne situacije oštećenog u ono stanje kao da štetne radnje ili popuštanja uopće nije bilo. Stoga, zakonska zatezna kamata na naknadu materijalne štete treba imati prvenstveno funkciju naknade štete za njezina povjerioca, a za dužnika preventivnu, kaznenu i motivirajuću funkciju, a sve u cilju

²⁵ STANIŠIĆ, S., *Ogledi iz građanskog prava*, prvo izdanje, Banja Luka, 2005., Zatezne kamate na novčanu naknadu nematerijalne štete, str. 36.

²⁶ *Loc. cit.*

²⁷ BUKLJAŠ, I., VIZNER, B., *op. cit.*, str. 1106-1107.

²⁸ *Loc. cit.*

²⁹ STANIŠIĆ, S., *op. cit.*, str. 37.

³⁰ LATIFOVIĆ, F., *op. cit.*, str. 54.

³¹ BUKLJAŠ, I., VIZNER, B., *op. cit.*, str. 1109.

zadovoljenja svrhe naknade materijalne štete oličene u odredbi člana 190. ZOO RS/ FBiH.³²

Kao što je navedeno zakonske zatezne kamate u BiH regulirane su odredbom člana 277. ZOO. Iz gore navedene odredbe vidimo da se zakonske zatezne kamate mogu odrediti dužniku samo u slučaju njegova zakašnjenja s ispunjenjem novčane obveze. To se odnosi i na obvezu naknade materijalne štete. Međutim, u trenutku nastanka (čitaj dospijeca) materijalne štete, ta šteta u većini slučajeva predstavlja nenovčanu materijalnu štetu,³³ pa se postavlja pitanje kako se na istu mogu utvrditi zakonske zatezne kamate? Drugim riječima ako ne postoji novčana obveza, ne postoje ni zakonske kamate koje su također po prirodi novčana obveza, jer one kao akcesorno potraživanje dijele pravnu sudbinu i prirodu glavnog potraživanja. Osim navedenog one se obračunavaju u vidu određenog postotka od glavne obveze po određenoj jedinici vremena.³⁴ Navedeno znači da postojanje i visina zakonskih zateznih kamata zavisi isključivo od postojanja i visine glavnog potraživanja. Stoga dosuđivanje zakonskih zateznih kamata od dana kada nije utvrđeno postojanje i visina glavne obveze u novčanom obliku je bez smisla. U prilog tome da je zakonska zatezna kamata uvjetovana isključivo zakašnjenjem ispunjenja novčane obveze, a ne nastanku ili dospelosti te obveze, govore i odredbe Zakona o zakonskoj kamati Republike Srpske³⁵ i Zakona o visini stope zakonske kamate u FBiH.³⁶

Nakon izloženog kao ključno postavlja se pitanje od kojeg se trenutka računa (teče) zakonska zatezna kamata na obvezu naknade materijalne štete, odnosno kada dužnik te obveze pada u zakašnjenje? Vodeći se svim navedenim, zaključujemo da dužnik naknade materijalne štete pada u zakašnjenje po isteku roka za dobrovoljno postupanje po podnesenom odštetnom zahtjevu, odnosno po isteku paricijskoga roka određenog sudskom odlukom, pa u tom trenutku počinju teći i zakonske zatezne kamate. Međutim, u slučaju da se odštetnim zahtjevom potražuje nenovčana materijalna šteta i bezuspješno prođe ostavljeni rok za ispunjenje obveze, onda zakonska zatezna kamata može početi teći tek od trenutka kada ta obveza postane novčana,

³² „Sud će, uzimajući u obzir i okolnosti koje su nastupile posle prouzrokovanja štete dosuditi naknadu u iznosu koji je potreban da se oštećenikova materijalna situacija dovede u ono stanje u kome bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja.“

³³ Vidi više u poglavlju 1.1.

³⁴ Stopa zakonske zatezne kamata je u RS regulisana Zakonom o zakonskoj kamati Republike Srpske i ona iznosi 0,03% po danu, odnosno 10,95% godišnje. U FBiH stopa zakonske zatezne kamate je propisana odredbama Zakona o visini stope zakonske kamate u FBiH i ona iznosi 10% godišnje.

³⁵ *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 61/18.; Odredba člana 3. stav 1.: „Dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu na iznos duga do dana isplate po kamatnoj stopi utvrđenoj ovim zakonom.“

³⁶ *Službeni glasnik FBiH*, br. 18/20.; Odredba člana 1.: Ovim zakonom propisuje se visina stope i način obračuna zatezne kamate za dužničko-povjerilačke odnose u slučaju kada dužnik kasni sa ispunjavanjem novčane obaveze.

iako je dužnik ranije pao u zakašnjenje - protekom roka za ispunjenje, a što će najčešće biti donošenjem sudske odluke.

5. Obveza naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od autoodgovornosti

5.1. Općenito o osiguranju od automobilske odgovornosti (autoodgovornosti)

Osiguranje od autoodgovornosti predstavlja vrstu obveznog osiguranja kojim se vlasnik, ovlaštenu korisnik, suvlasnik i drugi vlasnik motornog vozila osigurava od odgovornosti za štetu koju, korištenjem motornog vozila, pričinu trećim licima. Osiguranje od automobilske odgovornosti ustanovljava se zaključenjem ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Ugovor o osiguranju od autoodgovornosti pokriva odgovornost vlasnika, odnosno korisnika vozila prema trećim licima koje imaju zahtjev za naknadu štete koju im isti prouzrokuje, u skladu s odredbama propisa kojima se uređuju obvezni odnosi.³⁷ Ugovorom o osiguranju autoodgovornosti pokrivena su štete nastale trećim osobama (smrt, tjelesne povrede ili oštećenje zdravlja) ili njihovim stvarima korištenjem motornog vozila.³⁸ U Republici Srpskoj pitanja zaključenja i djelovanje ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti regulirana su odredbama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Republike Srpske,³⁹ dok su u Federaciji BiH ta pitanja regulirana odredbama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu FBiH.⁴⁰ S obzirom na to da je ovdje riječ o posebnoj vrsti osiguranja od odgovornosti za iste vrijedi i primjena odredbi člana 940⁴¹ i 941⁴² ZOO RS/FBiH. Iz ovih odredbi vidimo da je odgovornost osiguravatelja uvjetovana podnošenjem zahtjeva trećeg oštećenog lica, da je ta obveza ograničena svotom osiguranja, te da promjena u pravima osiguranika prema osiguravaču, ne utječe na pravo oštećenog na naknadu štete.

³⁷ Član 21. stav 2 Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske i član 4. stav 1 Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju FBiH

³⁸ ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ, D., Obrada odštetnog zahtjeva u osiguranju - priručnik, Sveučilište u Mostaru PRESSUM, 2024., str. 62.

³⁹ *Službeni glasnik Republike Srpske*, br.: 82/15., od 17. 9. 2015 i 78/2020. i 1/2024.; u daljem tekstu: ZOOS RS.

⁴⁰ *Službene novine Federacije BiH*, br. 57/20., od 19. 8. 2020. i 103/2021.; u daljem tekstu: ZOOS FBiH.

⁴¹ Odredbom člana 940. ZOO je propisano: „(1) U slučaju osiguranja od odgovornosti, osiguravač odgovara za štetu nastalu osiguranim slučajem samo ako treće oštećeno lice zahteva njenu naknadu (2) Osiguravač snosi, u granicama svote osiguranja, troškove spora o osiguranikovoj odgovornosti.“

⁴² Odredbom člana 941. ZOO je propisano: „(1) U slučaju osiguranja od odgovornosti, oštećeno lice može zahtevati neposredno od osiguravača naknadu štete koju je pretrpelo događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osiguravačeve obaveze. (2) Oštećeno lice ima od dana kada se dogodio osigurani slučaj, sopstveno pravo na naknadu iz osiguranja te je svaka docnija promena u pravima osiguranika prema osiguravaču bez uticaja na pravo oštećenog lica na naknadu.“

Prema odredbama ZOOS RS/BiH⁴³ štetni događaj je osigurani slučaj u kojem je šteta nastala zbog korištenja prevoznog/prijevoznog sredstva. Prilikom zaključenja ugovora po osnovi osiguranja od autoodgovornosti pojavljuju se osiguravač (osiguratelj) i ugovarač (ugovaratelj) osiguranja. Ovdje je riječ o ugovornom odnosu, na koji se primjenjuju odredbe ZOO kojima su regulirani ugovori općenito, ugovor o osiguranju imovine, ugovor o osiguranju od odgovornosti, odredbe ZOOS RS/FBiH, te AO uvjeti osiguravača kao opći uvjeti poslovanja, koji su dio ugovora o osiguranju. Osigurateljem se smatra samo ono društvo koje se ovlašteno bavi poslovima sklapanja ugovora o osiguranju, dakle društvo koje je osnovano sukladno ZOS FBiH-u i koje je dobilo odobrenje za rad.⁴⁴ Prema odredbama Zakona o osiguranju FBiH,⁴⁵ to je dioničko društvo koje je upisano u sudski registar na osnovi odobrenja Agencije za nadzor osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine za obavljanje poslova osiguranja, kao i podružnice društva za osiguranje koje nije iz Federacije, a koje je osnovano u Federaciji ili posluje u Federaciji u skladu sa zakonom. U Republici Srpskoj to je društvo za osiguranje koje predstavlja akcionarsko društvo koje je registrirano u Republici Srpskoj, kao i društvo za osiguranje koje nije iz Republike Srpske, ali obavlja djelatnost osiguranja u skladu s odredbama Zakona o društvima za osiguranje Republike Srpske.⁴⁶ Ugovarač osiguranja je lice koje zaključuje ugovor o osiguranju i to je vlasnik vozila na koje se odnosi ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti. Po nastupanju osiguranog slučaja stvara se odnos između osiguranika i oštećenog. Osiguranik je osoba koja je nositelj rizika i sukladno tome titular interesa. U obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti osiguranikom se smatra svaka osoba koja ovlašteno upravlja motornim vozilom i koja bi mogla biti odgovorna za štetu uzrokovanu njime.⁴⁷ Oštećeni je treće lice kojem je osiguranik prouzrokovao štetu korištenjem osiguranog vozila. Kada nastupi šteta koja je posljedica korištenja osiguranog vozila, lice koje je pretrpjelo štetu ima pravo izbora od koga će potraživati naknadu štete, od lica koje mu je prouzrokovalo štetu ili osiguravača po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti. Ako se oštećeni odluči tražiti naknadu materijalne štete od osiguravača, on to može učiniti na dva načina: podnošenjem odštetnog zahtjeva osiguravaču ili podnošenjem tužbe sudu protiv osiguravača i to je trenutak kada se stvara odnos između osiguravača i oštećenog, na koji se osim odredbi ZOOS-a RS/FBiH, uvjeta AO, primjenjuju i odredbe ZOO koje reguliraju naknadu štete.

⁴³ Odredba člana 4. stav 1. tačka 1) ZOOS RS i odredba člana 3. stav 1. tačka a) ZOOS FBiH.

⁴⁴ DŽIDIĆ, M., ČURKOVIĆ, M., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017., str. 388.

⁴⁵ *Službene novine Federacije BiH*, br. 23/17.; član 2 tačka a); u daljem tekstu: ZOS.

⁴⁶ *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 17/2005., 1/2006. - ispravka, 74/2010., 47/2017. i 58/2019.; članovi 1 i 2.

⁴⁷ DŽIDIĆ, M., ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 396.

5.2. Nastanak i dospjelost naknade štete po osnovi osiguranja od autoodgovornosti

Kao što se može zaključiti iz navedenog, dužnik obveze naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti je osiguravač, dok ulogu povjerioca u ovom odnosu ima oštećeni, koji je pretrpio štetu korištenjem osiguranog vozila. Autor ovoga rada smatra da obveza naknade štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti za osiguravača nastaje i dospijeva u trenutku nastanka štete. Prava osnova takva stava jest u odredbi člana 21. stav 2. ZOOS RS, odnosno odredba člana 22. stav 2 ZOOS FBiH. Imajući u vidu da je ugovorom o osiguranju od automobilske odgovornosti osigurana deliktna odgovornost osiguranika, za prouzrokovanje štete korištenja osiguranog motornog vozila, trenutak nastanka i dospelosti obveze naknade materijalne štete koji vrijedi za osiguranika, vrijedi za njegova osiguravača. Međutim, to nije slučaj sa zakašnjenjem.

5.3. Zakašnjenje obveze naknade štete po osnovi osiguranja od autoodgovornosti

Rok za izvršenje obveze naknade štete osiguravača po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti određen je zakonom, i to odredbom člana 22. stav 1. ZOOS RS⁴⁸ i odredbom člana 13. stav 1. ZOOS FBiH,⁴⁹ za razliku od obveze štetnika/odgovornog lica prema općim pravilima odštetnog prava. S obzirom na to da u slučaju obveze naknade štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti imamo zakonom određene rokove za ispunjenje obveze, zakašnjenje se računa od isteka tih rokova u skladu s načelom „dies interpellat pro homine“.⁵⁰ Drugim riječima dužničko zakašnjenje nastupa u trenutku isteka roka za plaćanje iznosa naknade materijalne štete, koji je propisan gore navedenim odredbama.

5.4. Zakonske zatezne kamate obveze naknade štete po osnovi osiguranja od autoodgovornosti

Kada nastupi šteta zbog uporabe osiguranog vozila, osoba koja je pretrpjela štetu ima pravo izbora od koga će potraživati naknadu štete, od lica koje mu je prouzrokovalo štetu, vozača ili dr. korisnika vozila ili osiguravača po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti. Ako se oštećeni odluči tražiti naknadu materijalne

⁴⁸ „Odgovorno društvo za osiguranje dužno je da utvrdi pravni osnov i visinu odštetnog zahtjeva, te isplati odštetu, uz dostavljanje obrazložene ponude, u roku od 30 dana od dana kada je oštećeno lice dostavilo sve potrebne dokumente, a najduže do 60 dana od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.“

⁴⁹ „Odgovorno društvo za osiguranje dužno je utvrditi pravni osnov i visinu odštetnog zahtjeva u roku od 30 dana od dana kompletiranja zahtjeva, uz dostavljanje obrazložene ponude, isplatiti utvrđenu naknadu u daljem roku od 14 dana.“

⁵⁰ Lat. sam rok opominje umjesto čovjeka.

štete od osiguravača, on to može učiniti na dva načina: preko odštetnoga zahtjeva ili direktnom tužbom. Prema odredbi 24. ZOOS RS⁵¹ i odredbom člana 14. stav 4. ZOOS FBiH propisana je preuranjenost tužbe, koja je u praksi neprimjenjiva.⁵² Imajući u vidu navedeno u radu ćemo utvrditi od kojeg trenutka počinju teći zakonske zatezne kamate u slučaju podnošenja odštetnoga zahtjeva osiguravaču i u slučaju podnošenja tužbe sudu protiv osiguravača, bez prethodnog podnošenja odštetnoga zahtjeva.

5.4.1. Početak tijeka zakonske zatezne kamate u slučaju podnošenja odštetnoga zahtjeva

Pravo oštećenog na zakonske zatezne kamate po osnovi osiguranja od autoodgovornosti je izričito regulirano odredbom člana 22. stav 6. ZOOS RS⁵³ i odredbom člana 14. stav 7. ZOOS FBiH.⁵⁴ Uvidom u navedene odredbe vidimo da se trenutak obračuna zakonskih zateznih kamata poklapa sa smislom odredbi člana 277. i 324. ZOO, iako odredbe ZOOS imaju prednost nad primjenom odredbi ZOO po načelu *lex specialis derogat legii generali*.⁵⁵ Međutim, sudovi u BiH ove odredbe potpuno zanemaruju, bez bilo kakva obrazloženja.⁵⁶ Nakon utvrđivanja pitanja nastanka, dospjelosti i zakašnjenje obveze naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti, ostalo je da se utvrdi još jedno bitno pitanje: kada nenovčana materijalna šteta postaje novčana da bi se na istu mogle dosuditi i obračunavati zakonske zatezne kamate?

⁵¹ Odredba člana 24. ZOOS RS glasi:

„(1) Ukoliko društvo za osiguranje ne riješi odštetni zahtjev u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva ili ukoliko oštećeno lice ima druge razloge, može tužbom pokrenuti postupak kod nadležnog suda protiv odgovornog društva za osiguranje.

(2) Tužba podnesena protiv društva za osiguranje prije isteka roka iz člana 22. stav 1. ovog zakona smatra se preuranjenom.

(3) Za podnošenje tužbe protiv društva za osiguranje primjenjuju se rokovi zastare, u skladu sa opštim pravilima odgovornosti za štetu.“

⁵² U presudi Okružnog suda u Banjoj Luci br. 78 0 P 040183 23 Gž od 19. 4. 2024., na str. 4, sud iznosi sljedeći stav: „Ako se ima u vidu da u smislu odredbi ZOOS RS i odredbi ZOO, podnošenje odštetnog zahtjeva nije obavezno, nasuprot navodima žalbe pravilno je cijenio prvostepeni sud da predmetna tužba nije preuranjena.“

⁵³ „Oštećeno lice ima pravo, uz iznos odštete, i na zakonsku zateznu kamatu počev od prvog dana nakon isteka roka od 60 dana od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.“

⁵⁴ „Oštećeno lice ima pravo, uz iznos odštete, i na zakonsku zateznu kamatu počev od prvog dana nakon isteka roka za isplatu štete iz člana 13. stava (1) ovog zakona.“

⁵⁵ Opće načelo prava, prema kojem posebni pravni akt, odnosno pravna norma ukida opći pravni akt, odnosno normu, ako imaju istu pravnu snagu, te reguliraju istu pravnu materiju, ali na različit način.

⁵⁶ Tako u presudi Okružnog suda u Banjoj Luci, br. 71 0 P 371005 24 Gž od 19. 4. 2024., na iscrpne žalbene navode po pitanju zakonskih zateznih kamata sud daje sljedeće obrazloženje: „zakonskoj zateznoj kamati na dosuđeni iznos naknade materijalne štete na vozilu prvostepeni sud je nasuprot navodima žalbe odlučio pravilnom primjenom odredbe člana 186. i člana 277. ZOO, s obzirom da se obaveza naknade štete smatra dospjelim od trenutka nastanka štete“, bez daljnjeg obrazlaganja.

U slučaju da je oštećeni već platio popravak oštećene stvari ili kupio novu stvar koja je uništena korištenjem osiguranog motornog vozila, pitanje transformacije nenovčane u novčanu štetu je jednostavno. Ona je postala novčana u trenutku plaćanja, tako da se trenutkom zakašnjenja na tu osnovicu počinje obračunavati zakonska zatezna kamata odnosno od protoka zakonskoga roka za postupanje po odštetnom zahtjevu, a što je u skladu s odredbama ZOOS-a kojima se određuje početak tijeka zakonske zatezne kamate. Međutim, kada dolazi do transformacije u novčanu obvezu, u slučaju da oštećeni potražuje naknadu nenovčane materijalne štete od osiguravača? Autor smatra da se obveza naknade materijalne štete iz nenovčane transformira u novčanu slanjem ponude i isplatom nespornog iznosa štete od strane osiguravača, u slučaju potpuno ili djelomično osnovanog odštetnog zahtjeva ili u krajnjem slučaju po isteku zakonskog roka za donošenje odluke po podnesenom odštetnom zahtjevu. Naime, prema odredbama ZOOS-a RS/FBiH osiguravač je dužan da po podnesenom odštetnom zahtjevu dostavi obrazloženu ponudu ako smatra zahtjev makar i djelomično osnovanim, te da na osnovi te ponude izvrši isplatu nespornog iznosa štete. S obzirom na to da prema odredbama ZOOS-a RS/FBiH ponuda mora sadržavati navode o utvrđenoj visini štete, autor ovoga rada smatra da je slanjem ponude, odnosno plaćanjem nespornog iznosa štete, nenovčana šteta dobila novčani karakter (postala je izvjesna za dužnika i povjerioca), te da je tada došlo do transformacije nenovčane u novčanu štetu. U slučaju da se nisu stekli uvjeti za davanje obrazložene ponude i isplate nespornog dijela, osiguravač je dužan da oštećenom dostavi obrazložen/osnovan odgovor s istaknutim razlozima. To će biti slučaj kada osiguravač ne može jasno utvrditi svoju odgovornost zbog čega je odštetni zahtjev pravno neosnovan. Autor smatra da u tom slučaju nenovčana materijalna šteta prelazi u novčanu materijalnu štetu po isteku roka za donošenje odluke po odštetnom zahtjevu. Svoj stav autor temelji na činjenici da svako osiguravajuće društvo ima stručnu službu za procjenu visine štete na automobilima i drugim stvarima, pa i u slučaju neosnovanosti odštetnoga zahtjeva osiguravaču je barem približno poznata visina materijalne štete u novčanom iznosu. Prema mišljenju autora ovoga rada ovdje vrijedi oboriva pretpostavka da je visina štete u novčanom iznosu bila utvrđena od strane osiguravajućih društava u roku od 60 dana od podnošenja odštetnoga zahtjeva, odnosno da je tad postala izvjesna. Ako osiguravajuće društvo ne utvrdi iznos štete u datom roku, ono krši zakonom propisanu obvezu, pa je njegovo padanje u zakašnjenje u tom trenutku zakonski opravdano, a što za posljedicu ima početak obračuna zakonskih zateznih kamata. Međutim, ako oštećeni osiguravaču uz odštetni zahtjev ili tijekom postupka njegova rješavanja, nije dostavio dovoljno podataka na osnovi kojeg bi se mogla utvrditi visina štete,⁵⁷ u tom smislu postoji

⁵⁷ Na primjer, da oštećeni u odštetnom zahtjevu paušalno navede samo da je pretrpio štetu, ne navodeći koja je stvar oštećena ili da navede da mu je oštećen automobil bez navođenja marke, tipa, starosti, pređene kilometraže i ostalih neophodnih podataka za utvrđivanje visine štete.

objektivna nemogućnost prelaska nenovčane štete u novčanu, pa bi se zakonske zatezne kamate trebale računati od donošenja presude kojom je osiguravač obvezan na naknadu materijalne štete, ako dođe do sudskog postupka. Drugim riječima, osiguravač će u sudskom postupku imati pravo da dokaže da prilikom rješavanja odštetnoga zahtjeva nije imao osnovne podatke na osnovi kojih bi mogao utvrditi visinu štete, a što će biti od utjecaja na trenutak od kada počinje tijek zakonskih zateznih kamata. Na primjenu navedene oborive pretpostavke nije od utjecaja stav osiguravača prema osnovanosti zahtjeva, nego isključivo to je li tijekom obrade istog imao dovoljno podataka da njegove stručne službe utvrde visinu materijalne štete.

Da zaključimo, u slučaju da se oštećeni obrati osiguravaču s odštetnim zahtjevom za naknadu materijalne štete bilo novčane ili nenovčane, zakonske zatezne kamate počinju teći od trenutka isteka roka za postupanje po odštetnom zahtjevu kako je to jasno i precizno propisano odredbama člana 22.stav 6 ZOOS-a RS i člana 14. stav 7. ZOOS-a FBiH, a što je prema mišljenju autora logično i pravično rješenje, kako za oštećenoga, tako i za osiguravača.

5.4.2. Početak tijeka zakonske zatezne kamate u slučaju podnošenja tužbe

Međutim, ako se oštećeni odluči podnijeti direktnu tužbu protiv osiguravača bez podnošenja odštetnog zahtjeva, autor ovoga rada je stava da oštećeni nema pravo na zakonske zatezne kamate sve dok ne protekne paricijski rok za ispunjenje obveze koja je utvrđena presudom suda. Naime, kako na strani osiguravača u tom slučaju nema govora o stupanju u zakašnjenju, jer isti nije prethodno pozvan na ispunjenje obveze, niti je ta obveza postala novčana (ako prethodno nije došlo do transformacije), onda nema osnova za dosuđivanje zakonskih zateznih kamata, sve dok se ne donese prvostupanjaska presuda. Ako bi se direktnom tužbom potraživala novčana materijalna šteta (po plaćenom računu), u tom slučaju nedostaje element zakašnjenja kako bi se zakonske zatezne kamate mogle obračunavati prije isteka paricijskoga roka. S obzirom na sve istaknuto, autor smatra da u ovim slučajevima treba dosuditi naknadu štete po cijenama u vrijeme donošenja presude, dosuđivanjem zakonskih zateznih kamata od dana proteka paricijskoga roka koji je određen prvostupanjaskom presudom. Međutim, u praksi upravo vidimo da sudovi u BiH redovno dosuđuju zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete od dana kada je štetni događaj nastupio, iako utvrđuju visinu štete prema cijenama na dan donošenja odluke, što predstavlja dvostruku valorizaciju štete. „Oštećeni ne može da izvlači korist na račun odgovornog lica. Članom 190. Zakona o obligacionim odnosima propisano je da će sud, uzimajući u obzir okolnosti koje su nastupile poslije prouzrokovanja štete, dosuditi naknadu u iznosu koji je potreban da se oštećenikova materijalna situacija dovede u ono stanje u kome se nalazila da nije bilo štetne radnje

ili propuštanja. Zbog toga se ne može tražiti kamata na dosuđeni iznos štete od dana kada je šteta nastala, a ni od dana opomene, odnosno podnošenja tužbe, jer bi se u tom slučaju naknada dvostruko valorizovala-i kroz cenu oštećene stvari u vreme donošenja sudske odluke i putem kamate od dana nastanka štete...⁵⁸ S obzirom na to da zakonske zatezne kamate za dužnika imaju kazneni karakter zbog neispunjenja obveze na vrijeme, autor se pita po kojoj se to osnovi „kažnjava“ osiguravač kada se oštećeni, prije tužbe uopšte nije obratio istom da mu nadoknadi štetu pretrpljenu korištenjem osiguranog vozila? Imajući u vidu funkciju zakonske zatezne kamate kao naknade štete, radi ublažavanja gubitka vrijednosti novca (inflacije) postavlja se pitanje: ako se visina štete utvrđuje prema aktualnim cijenama, koje su već obuhvaćene inflacijom, koja se to (inflatorna) šteta nadoknađuje zakonskim zateznim kamatama? Sudovi također ne prave razliku da li se naknada štete potražuje po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti ili općih pravila obligacijskoga prava kojima je regulirana naknada štete, što dovodi do određenih negativnih pojava u pravnom prometu, a neke od njih ćemo predstaviti u nastavku rada.

6. Praktični problemi izazvani praksom sudova kod dosuđivanja zakonskih zateznih kamata na obavezu naknade materijalne štete

Gore navedeno postupanje suda dovodi do situacije da je za oštećenike najisplativije da odštetne ili tužbene zahtjeve ne podnose do samoga isteka roka zastarjelosti, što je u većini slučajeva tri godine od nastanka štete.⁵⁹ U tom periodu zakonska zatezna kamata dostigne gotovo jednu trećinu glavnoga potraživanja, te je i samo glavno potraživanje uvećano zbog inflacije. Dalje, prema trenutačnoj sudskoj praksi u RS/FBiH, oštećeni imaju pravo na popravku vozila prema cijenama iz ovlaštenih servisa, bez obzira na starost i prethodno stanje vozila. Imajući u vidu ekonomske i socijalne prilike u BiH, rijetki su slučajevi kada se oštećeni odlučuje na popravku u ovlaštenom servisu, osim ako vozila nisu nova i još u garanciji. U prilog navedenom govori podatak da prosječna starost vozila u BiH iznosi 19 godina,⁶⁰ pa je jasno da će malo tko popraviti vozilo koje je te starosti u ovlaštenom servisu. Stoga će se većina oštećenika odlučiti za mnogo jeftiniju varijantu, odlazak kod neovlaštenih autoservisa ili samostalnih, često neregistriranih, majstora. Navedena praksa dovodi oštećenog u mnogo bolju materijalnu situaciju, u kojoj je bio prije nastanka štete i to uz pomoć razlike u cijeni ovlaštenih i neovlaštenih servisera, inflacije i zakonske zatezne kamate, što je očita zlouporaba prava. Sljedeću negativnu pojavu autor ovog

⁵⁸ VELJKOVIĆ, D., Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Beograd, 2005., str. 306.

⁵⁹ Vidi odredbe člana 376. i 377 ZOO RS/FBiH.

⁶⁰ Vidi na linku: <https://www.vecernji.ba/vijesti/prosjecna-starost-vozila-19-godina-mladih-od-dvije-godine-u-bih-samo-16-887-1752308> (17. 6. 2024.).

rada nazvao bi „reaktiviranje arhiva“. Riječ je o slučajevima gdje je po podnesenom odštetnom zahtjevu isplaćen nesporni iznos štete, pa se prije isteka roka zastare predmet utužuje pred sudom. Oštećeni preko punomoćnika osiguravaču podnese odštetni zahtjev, nedugo nakon štetnog događaja, te osiguravač utvrdi osnovanost i visinu podnesenog odštetnog zahtjeva oštećenika, na osnovi čega izvrši isplatu nespornog iznosa štete u skladu s odredbama ZOOS-a RS/FBiH. Stranci koja je potpuno oštećena tim iznosom novac se isplaćuje, a njezin punomoćnik predmet arhivira. Nakon toga punomoćnik oštećenog pred isticanje roka zastare „vadi“ predmet iz arhive te podnosi tužbu. Imajući u vidu aktualnu monetarnu nestabilnost i stav suda kojim se obračun visine štete vrši prema cijenama na dan donošenja odluke svaki već oštećenik zbog inflacije će imati pravo na dodatni iznos štete. Razlog ovakva postupanja jest površna primjena odredbe člana 189. stav 2 ZOO-a⁶¹ od strane sudova bez dovođenja iste u vezu s odredbom člana 190. ZOO-a.⁶² Sudovi uopće ne uzimaju u razmatranje drugi dio navedene odredbe člana 189. stav 2 koji glasi „izuzev slučaja kad zakon naređuje što drugo“. Ovo drugo što zakon naređuje prema mišljenju autora je upravo član 190. ZOO-a. Navedena odredba upućuje da sud vodi računa o tome je li u ovakvim situacijama oštećeni bio u cijelosti obeštećen isplatom nespornog dijela, kao i o utjecaju inflacije na visinu štete, što se često zanemaruje. Sudovi dosude dodatni iznos izazvan inflacijom i na taj iznos dodatno dosude zakonske zatezne kamate od nastanka štete, iako je osiguravač uredno izvršio svoju obvezu u izvansudskom postupku. Treća negativna pojava često prati gore navedenu je potraživanje zakonskih zateznih kamata na nesporno isplaćeni iznos štete. Naime, u tužbama oštećenika su se počeli pojavljivati i zahtjevi za zakonske zatezne kamate na nesporno isplaćeni iznos štete, od nastanka do dana isplate tog dijela, a što su sudovi počeli i usvajati.⁶³ U ovim slučajevima se na najbolji način vide štetne

⁶¹ „Visina naknade štete određuje se prema cenama u vreme donošenja sudske odluke, izuzev slučaja kad zakon naređuje što drugo.“

⁶² „Sud će, uzimajući u obzir i okolnosti koje su nastupile posle prouzrokovanja štete dosuditi naknadu u iznosu koji je potreban da se oštećenikova materijalna situacija dovede u ono stanje u kome bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja.“

⁶³ Tako u Presudi Osnovnog suda u Doboju, br. 85 0 P 110084 22 P od 13. 6. 2024., kojom je usvojeno potraživanje zakonske zatezne kamate na nesporno isplaćeni dio materijalne štete, sud iznosi sljedeći stav: „Prema odredbi člana 277. Zakona o obligacionim odnosima tužiocu na dosuđeni iznos na ime naknade materijalne štete na vozilu pripada i zakonska zatezna kamata od dana nastanka štete tj. od 5.12.2021. godine. Ovo iz razloga što se, prema odredbi člana 186. Zakona o obligacionim odnosima, obaveza naknade materijalne štete smatra dospjelom od trenutka nastanka štete. U smislu navedene odredbe sud je usvojio tužbeni zahtjev tužioca kako je to navedeno u tački 2. i tački 3. ove presude. Odredbe Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srpske, konkretno odredba člana 22. stav 6. kojom je određeno da oštećeni ima pravo na zateznu kamatu od prvog dana po proteku roka od 60 dana za rješavanje odštetnog zahtjeva, je odredba po kojoj postupaju osiguravajuća društva prilikom isplate naknade štete u vansudskom postupku, te ista ne može derogirati opšte pravilo koje sud primjenjuje pri odlučivanju o naknadi materijalne štete u sudskom postupku, a to je odredba člana 186, Zakona o obligacionim odnosima, prema kojoj se šteta smatra dospjelom od trenutka nastanka štete, te od tog trenutka teče i zatezna kamata.“

posljedice miješanja pojmova dospelosti i zakašnjenja. Ovakvim stavom možemo doći u situaciju da se tijekom postupka utvrdi da je oštećeni potpuno obeštećen u izvansudskom postupku, te da zbog navedenog sud odbije njegov tužbeni zahtjev za naknadu materijalne štete, međutim dio zahtjeva koji se odnosi na zakonsku zateznu kamatu na ime uredno izvršene obveze bio bi usvojen. Svojim stavom sudovi kažnjavaju dužnike koji su uredno ispunili obvezu naknade materijalne štete. Sve istaknute funkcije zakonskih zateznih kamata u ovom slučaju ne vrijede. Ovakav stav sudova dovodi do toga da je najprofitabilnije naplatiti određeni iznos od osiguravača, sačekati da inflacija podigne iznos štete, pa prije isteka roka zastarjelosti tužiti osiguravajuća društva za razliku štete sa zakonskim zateznom kamatom od njezina nastanka, te tražiti i zakonske zatezne kamate za već isplaćeni iznos. Kada se tu još dodaju i troškovi zastupanja,⁶⁴ u budućnosti jedino možemo očekivati da će većina naizgled nespornih odštetnih zahtjeva upravo biti predmet sudskih postupaka, što će nesumnjivo dovesti do dodatne preopterećenosti sudova.

7. Zaključak

Analizom svih relevantnih pravnih instituta sudske prakse i pozitivno pravnih propisa, možemo jasno zaključiti da trenutačni stav sudova u BiH da primjenom odredbe člana 186. ZOO RS/FBiH dosuđuju zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete potpuno nepravilan i neosnovan.

U ovom radu je jasno utvrđeno da dospelost ne može biti osnova za dosuđivanje zakonskih zateznih kamata, jer su one prema odredbi člana 277. ZOO-a isključivo uvjetovane nastupanjem zakašnjenja novčane obveze. Kod obveze naknade materijalne štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti osiguravača, dospelost nastupa nastankom štete, a zakašnjenje nastupa istekom zakonom propisanih rokova za postupanje po odštetnom zahtjevu. Nastupanjem zakašnjenja počinju teći i zakonske zatezne kamate, što je izričito regulirano odredbama ZOOS-a RS/FBiH. U ovom trenutku je obveza već nastala, dospjela i postala novčana, a uredno pozvani dužnik - osiguravač koji u zakonskom roku nije ispunio svoju obavezu, pada u zakašnjenje. Svaki od analiziranih pravnih instituta se u tom trenutku ostvario u svom punom značenju i svrsi. U slučaju direktne tužbe prema osiguravaču dospelost nastupa nastankom štete, a zakašnjenje istekom paricijskoga roka za ispunjenje obveze određene odlukom suda. Također smo ukazali na negativne posljedice trenutačnog stava sudova, koji ako se ne promijeni u dogledno vrijeme, može imati dalekosežne štetne posljedice na cjelokupno povjerenje u pravnom prometu, kao i na budućni rad pravosuđa, osobito sudova. Trenutačnim stavom omogućava se višestruko

⁶⁴ Na koje prema odredbi člana 22. stav 10 ZOOS RS i člana 14. stav 8. ZOOS FBiH oštećeni u izvansudskom postupku naknade štete nemaju pravo.

ostvarivanje profita svakom prosječnom oštećeniku, preko instituta naknade materijalne štete, što je prema mišljenju autora neprihvatljivo. Dosljednom i pravilnom primjenom odredbi ZOOS-a RS/FBiH, te odredbi ZOO-a RS/FBiH od strane sudova ove bi se negativne pojave, prema mišljenju autora rada, lako iskorijenile. Dosuđivanjem zakonskih zatezних kamata na način kako je ovim radom predloženo, prestalo bi se s navedenim oblicima zloupotrebe prava uz očuvanje potpune zaštite oštećenika i poštovanja svrhe naknade štete. Vodeći se svim izloženim autor smatra da su navedena rješenja najpravičnija i najpravilnija, imajući u vidu svrhu i prirodu relevantnih analiziranih pravnih instituta. U prilog manjkavosti trenutačnog stava sudova autor ukazuje na dio izdvojenog mišljenja sudca Krstana Simića povodom odluke Ustavnoga suda BiH broj AP 1757/06 donesene na sjednici 8. 7. 2008.:⁶⁵

„U suštini, u ovom predmetu (kao i nekim ranijim) pokrenuto je jedno vrlo složeno pitanje obračuna redovnih i zatezних kamata na koje sudska praksa daje različite odgovore. Različiti stavovi uspostavljaju princip kako pravne nesigurnosti, tako i pravne nejednakosti građana.

S dužnim poštovanjem prema mojim kolegama, imam osjećaj da suviše pojednostavljeno pristupamo tumačenju odredbe člana 186. Zakona o obligacionim odnosima. Ovo pitanje putem raznih vidova štete (materijalna, nematerijalna, štete iz autorskih prava i sl.) treba sistematski tumačiti u kontekstu i drugih odredaba koje reguliraju pitanje početka nastanka obračuna redovnih i zatezних kamata. U tom pravcu odredbu člana 186. potrebno je tumačiti sa odredbama člana 190, 277, 324 i 394...“

Razmišljajući o budućoj praksi sudova autor je optimističan te smatra da je pitanje vremena kada će se navedene odredbe kod određivanja zakonskih zatezних kamata početi pravilno i dosljedno primjenjivati. Iako je u BiH primjena odredbe člana 186. ZOO-a kao osnova za dosuđivanje zakonskih zatezних kamata „ustaljena sudska praksa“, autor smatra da se zbog svoje nelogičnosti i nepravičnosti ona ne će održati te da u budućnosti postoji tendencija za promjenom navedene prakse, a što se već počelo događati.⁶⁶

⁶⁵ Navedenom odlukom je zauzet stav da se kod materijalne štete zatezna kamata dosuđuje od dana nastanka štete.

⁶⁶ U Presudi Okružnog privrednog suda u Banjoj Luci, br. 57 0 Ps 140968 23 Ps od 20. 5. 2024. je povodom zatezних kamata istaknut sljedeći stav: „Na dosuđeni iznos na ime razlike materijalne štete tužiocu pripada pravo na zakonsku zateznu kamatu počev od 20.02.2023. dana budući da prema odredbi člana 22. stav 67 Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske pravo na kamatu teče od prvog dana nakon isteka roka od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.“ Isti stav je zauzet i u presudi Osnovnoga suda u Banjoj Luci, br. 71 0 P 371405 22 P od 31. 10. 2023.

MATURITY AND/OR DELAY OF OBLIGATIONS FOR COMPENSATION OF MATERIAL DAMAGE (ORDINARY DAMAGE) UNDER AUTO LIABILITY INSURANCE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: *The beginning of accruing statutory default interest on the obligation to compensate material damage based on automobile liability insurance is a very important legal issue, which the courts in Bosnia and Herzegovina are currently solving in the wrong way. According to the prevailing position of the courts in BiH, statutory default interest on the obligation to compensate for material damage begins to run from the date of occurrence of the material damage, regardless of whether the claim is based on automobile liability insurance or not. The basis for this position of the courts is the provision of Article 186 of the Law on Obligations of the Republika Srpska/Federation of Bosnia and Herzegovina, which prescribes the moment when the obligation to compensate damage is due. In view of the above, the author of this paper cannot get rid of the impression that the courts in BiH, through a superficial and incomplete interpretation of the provisions of substantive law in their decisions, arbitrarily determine the legal default interest on the compensation of material damage, mixing the legal terms maturity and delay of obligation to compensate damage. Namely, we are talking about two different legal institutes, which are closely related and on whose correct definition and determination depends the correct determination of the moment from which the legal default interest starts to be calculated on the established obligation to compensate the material damage.*

Keywords: *compensation for material damage, due date, delay, statutory default interest, automobile liability insurance, compensation claim*